

У ГЛИБ ВІКІВ

Ольга Травкіна

●

ВИКЛАДАЧІ ЧЕРНІГІВСЬКОГО КОЛЕГІУМУ— ЧЛЕНИ КОДИФІКАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ

Серед членів Кодифікаційної Комісії, яка підготувала перший український Кодекс «Права, за якими судиться малоросійський народ», знаходимо діячів з Чернігівщини, насамперед, пов'язаних з Чернігівським Колегіумом.

Склад комісії неодноразово змінювався протягом 15 років її діяльності. Найповніший список «кодифікаторів» надрукований в останньому Виданні «Прав», який вийшов 1997 р.¹ Їх нараховувалось понад сімдесят. Упорядник цього видання К. Вислобоков підкреслював, що найбільш чисельною групою була старшинська — 42 особи: генеральний обозний, суддя, хорунжий, 2 полковники, 6 сотників, 15 бунчукових та військових товаришів, 1 суддя, 11 полкових писарів та військових канцеляристів. Крім козацької старшини, були представлені: духовенство — 21 особа та міщани — 6 чоловік.²

У комісії працювали висококваліфіковані спеціалісти, які володіли Іноземними мовами, перекладали Литовський статут, Магдебурське та Саксонське право, правознавці.

Більшість з них отримала освіту в Києво-Могилянській Академії, деякі у закордонних учбових закладах.

Прізвища викладачів Чернігівського Колегіуму знаходимо серед представників від духовенства. Це Дмитро Білинський, який працював у Комісії в 1735—1738 рр., і Товія Сморжевський (1738, 1742—1743 рр.). Як бачимо, вони працювали уже, в основному, в останній період діяльності Комісії, коли після закінчення перекладів (в 1736 р.) тривало обговорення окремих розділів, остаточне регулювання текстів.³

Дмитро Білинський був протягом двох років професором Чернігівського Колегіуму, обіймав там посаду екзаменатора, а потім три роки — намісником архієрейської кафедри.⁴ З 1732 р. — ігумен Макошинського Миколаївського монастиря. У 1736 році брав участь «в переводе и своде книг правных, иначе магдебургских и саксонских статутов в войсковой генеральной канцелярии».⁵

1750 р. призначений настоятелем та архімандритом Єлецького монастиря. Помер у листопаді 1753 р.⁶

Ієромонах Товія Сморжевський був префектом Чернігівського Колегіуму (1732—1734 рр.)⁷ і як префект викладав риторику з діалекти-

кою. Потім Т. Сморжевський призначається настоятелем Рядбевського Успенського монастиря та «духовним управителем» Стародубської, Почепської та Погарської протопопій, а також Мглинського намісництва.

У 1743 р. — настоятель Костянського монастиря.⁸

В. Литинський зазначав, що свого часу Сморжевський славився як правознавець і був запрошений у відому Глухівську «комісію прав».⁹ Серед п'ятнадцяти членів комісії, що підписалися під остаточним текстом «Прав» у 1743 р., стоїть і його підпис: «Гумен єпархії Чернігівської монастиря Троєцького Костянського Почеповського ієромонах «Говія»».¹⁰

З середини 30-х років очолював Кодифікаційну Комісію один з найкращих ректорів Києво-Могилянської Академії — Амвросій Дубневич (1735 р.).¹¹ Київська Академія неодноразово просила замінити його в комісії іншою особою «в виду происходящихъ черезъ его отсутствие затрудненій в преподаваніи богословія».¹² А. Дубневич був високоосвіченою людиною. Зберігся його курс філософії, який він читав у 1728 — 1829 рр.¹³ в Академії. Цей рукопис свідчить про глибокі знання А. Дубневича у галузі філософії, античності, раннього середньовіччя, різних напрямлень схоластики, а також деяких філософських вчень Нового часу.

У серпні 1742 р. він був висвячений в чернігівські єпископи.¹⁴ А. Дубневич приділяв велику увагу Чернігівському Колегіуму. Турбуєчись про його матеріальне забезпечення, упорядкував збір податків від монастирів та протопопій Чернігівської єпархії, що збільшило кошти на утримання Колегіуму.¹⁵

У центрі уваги А. Дубневича протягом всього його єпископства була турбота про стабільне забезпечення учнями Колегіуму, освіти духовенства краю. Він постійно розсилав в протопопії, намісництва, монастирі укази, що вміщували вимоги про обов'язкове направлення дітей священнослужителів на навчання до Колегіуму. Тим, хто не виконував наказу, загрожував значний штраф.¹⁶

Як один із найкращих професорів Академії в недалекому минулому, А. Дубневич, прагнучи запровадити повний курс наук, які були в Києво-Могилянській Академії, у 1749 р. відкрив і в Чернігівському Колегіумі клас філософії.¹⁷ Ввести останій курс — богословський — А. Дубневич не зміг. Це пояснюється браком приміщень в Борисоглібському кафедральному монастирі, де знаходився Колегіум. Навіть клас філософії, розміщувався в монастирській трапезній, що було дуже незручно, бо заняття проходили між церковними службами та трапезами монахів.¹⁸ Ще в 1738 р. єпископ Н. Сребницький клопотав перед Синодом про переведення Колегіуму до П'ятницького монастиря, який за його проектом повинен був стати на зразок Богоявленського Братського монастиря, де розміщувалася Академія, «училищним монастирем», і це б дало можливість відкрити клас філософії та богослів'я.¹⁹ Але відповіді на своє прохання Н. Сребницький, очевидно, не отримав, а незабаром в травні 1740 р. був призначений митрополитом Тобольським.²⁰

А. Дубневичу також не вдалося запровадити богословський клас ще й тому, що він помер через рік після відкриття класу філософії, в лютому 1750 р.²¹ А. Дубневич похований в Борисоглібському соборі, повернувшись від входу.²²

Участь учителів Чернігівського Колегіуму в діяльності Кодифікаційної комісії, в якій були задіяні кращі інтелектуальні сили України, свідчила про значний авторитет та професійний рівень його викладацького складу в I пол. XVIII ст.

Джерела та література:

- 1 Права, за якими судиться малоросійський народ. 1743. — К.,— 1997. — С. XVIII.
- 2 Там же. — С. XV.
- 3 Там же. — С. XIV.
- 4 Л. Єфімов. Елецкий монастырь Успения Пресвятыя Богородицы, со времени основания и до наших дней (1060—1905 гг.). Его святыни и достопримечательности. // Прибавление к Черниговским епархиальным известиям. — 1905. — С. 630.
- 5 В. Литинский Картинки из прошлого Черниговской духовной семинарии. // Прибавление к Черниговским епархиальным известиям. — 1898. — С. 383.
- 6 Там же.
- 7 Там же.
- 8 Права... — С. 546.
- 9 Там же. — С. XVIII.
- 10 Теличенко. Очерк Кодификации малороссийского права // Киевская старина.— 1888. — Т. XXII. — С. 439.
- 11 Я. М. Стратий, В. Д. Литвинов, В. А. Андрушко. Описание курсов философии и риторики профессоров Киево-Могилянской Академии. — К. — С. 268.
- 12 Ф. Гумилевский. Общий обзор Черниговской епархии. — Чернигов. — 1861. — С. 84.
- 13 М, Благовещенский. Извлечете из материалов по истории Черниговской семинарии // Прибавление к Черниговским епархиальным известиям — 1903. — С. 998—783. — С. 814.
- 14 Там же. — 1904. — С. 21—34.
- 15 Там же. — 1903. — С. 71.
- 16 Там же.
- 17 ДАЧО. — ф. 679. — ОП. 1. — Спр. — 1556. — С. 1.
- 18 А. Страдомский. Никодим Сребницкий епископ Черниговский и Новгорода-Северского II Прибавление к Черниговским епархиальным известиям. — 1877. — С. 14.
- 19 Ф. Гумилевский. Общий обзор Черниговской епархии. — С. 87.
- 20 Прибавление к Черниговским епархиальным известиям. — 1908 — С. 495.

ПРИМІТКА: У публікації О. Травкіної «До питання про місцезнаходження Чернігівського Колегіуму та реорганізацію його в семінарію» («Сіверянський літопис» № 5, 1997 р., с. 88) була допущена помилка щодо місцезнаходження колегіумської церкви. Церква Різдва Христового знаходилася не в монастирській дзвіниці, а на території нового місцезнаходження Колегіуму, у колишній садибі П. Полуботка.

